

Dašaratha džátaka, č. 461

(buddhistický příběh Rámy)

anglický překlad: prof. E.B. Cowell, Pali Text Society

český překlad a poznámky v []: Jan J. Mareš

inspirace - absolutní verš: Mistr Jára da Cimrman

Tento příběh přednesl Mistr v Džétavanu majiteli pozemků, jehož otec zemřel. Tohoto muže po otcově smrti přemohl zármutek. Zanechal všech svých povinností a zcela propadl svému žalu. Mistr za úsvitu pohlédl na lidstvo a poznal, že tento muž je zralý k dosažení plodu První cesty. Příštího dne, když vykonal svoji obvyklou pochůzku za almužnou v Sávatthi [Sans.: Šrāvasti] a najedl se, propustil bratry a s jedním mladším bratrem se odebral do domu onoho muže. Pozdravil jej a když se posadil, oslovil ho slovy sladkými jako med.

"Rmoutíš se, laický bratře?"

"Ano, pane, kruší mě zármutek nad ztrátou otce."

Mistr pravil: "Laický bratře, moudří v dávných dobách, kteří dokonale znali osm stavů tohoto světa, necítily po otcově smrti ani sebemenší bol." Poté na mužovu žádost vyprávěl příběh z minulosti.

Kdysi dávno ve Váránasí se vznešený král jménem Dašaratha vzdal zlého jednání a vládl spravedlivě. Nejstarší a hlavní královna z jeho šestnácti tisíc manželek mu porodila dva syny a dceru; starší syn dostal jméno Ráma pandita, neboli moudrý Ráma, druhý byl pojmenován princ Lakkhana [Sans.: Lakšmana] neboli šťastný, a jméno dcery bylo Sítá, čili chladivá.

Čas plynul a královna zemřela. Po její smrti krále na dlouhou dobu zdrtil zármutek, ale na žádost svých dvořanů vykonal její pohřební obřad a za hlavní královnu určil další ze svých manželek. Ta byla králi drahá a jím milovaná. Časem také počala a za veškeré péče a pozornosti porodila syna, kterého pojmenovali princ Bharata.

Král svého syna velmi miloval a řekl královně: "Paní, nabízím ti požehnání: vyber si." Požehnání přijala, ale prozatím odložila jeho splnění. Když bylo chlapci sedm let, přišla za králem a řekla mu: "Můj pane, slíbil jsi požehnání pro mého syna. Dáš mi ho nyní?"

"Vyber si, paní," odpověděl.

"Můj pane," pravila, "dej mému synovi království."

Král se na ni obořil: "Ven, bídná mrcho!" zvolal hněvivě. "Moji další dva synové září jako planoucí ohně; zabila bys je snad a požádala o království pro tvého syna?"

Vyděšeně utekla do své skvostné komnaty, ale v dalších dnech znovu a znovu krále žádala o totéž. Král jí tento dar nedal. Zamyslel se: "Ženy jsou nevděčné

a zrádné. Tato žena by mohla použít podvržený dopis nebo úplatek, aby nechala mé syny zavraždit."

Proto poslal pro své syny a řekl jim o tom: "Moji synové, budete-li zde dále žít, může vás stihnout nějaké neštěstí. Jděte do nějakého sousedního království nebo do lesa a až bude mé tělo spaleno, vraťte se a zdědíte království, které patří vaší rodině."

Pak svolal věštce a chtěl znát zbývající délku svého života. Řekli mu, že bude žít dalších dvanáct let. Nato řekl: "Moji synové, po dvanácti letech se musíte vrátit a pozdvihnout královský slunečník." Slíbili mu to a když dostali od otce svolení odejít, vyšli z paláce s pláčem. Sítá řekla: "Já půjdu se svými bratry také." Rozloučila se s otcem a odešla v slzách.

Všichni tři odešli s velkým zástupem lidí. Potom poslali lidi zpátky a pokračovali, dokud nedošli do Himálaje. Tam si na místě s dostatkem vody a divoce rostoucího ovoce postavili poustevnu a žili v ní, živíce se divoce rostoucími plody.

Lakkhana pandita a Sítá řekli Rámovi panditovi: "Jsi pro nás náhradou za otce; zůstaň v chýši, přineseme ovoce a dáme ti jíst." Ráma pandita souhlasil a od té doby zůstával doma a oni mu nosili divoce rostoucí plody k jídlu.

Tak tam žili, živíce se divoce rostoucím ovocem; ale král Dašaratha hynul touhou po svých synech a zemřel devátého roku. Když byly vykonány jeho pohřební obřady, královna rozkázala, že slunečník má být vztyčen nad jejím synem, princem Bharatem. Dvořané však namítli: "Majitelé slunečníku dlí v lese" a nedovolili to. Princ Bharata řekl: "Přivedu svého bratra Rámu pandita z lesa a vztyčím nad ním královský slunečník." Vzal pět znaků královské hodnosti (meč, slunečník, diadém, sandály a vějíř) a vydal se se všemi čtyřmi bojovými jednotkami (Sans.: čaturanga; sloni, jízda, kočáry, pěchota) do jejich sídla. Nedaleko odtamtud nechal rozbít tábor a poté jen s několika dvořany navštívil poustevnu.

Lakkhana pandita a Sítá byli právě v lesích. U vchodu do poustevny seděl Ráma pandita, klidný a vyrovnaný, jako pevně usazená socha z čistého zlata. Princ k němu přistoupil s pozdravem a stoje po straně, sdělil mu vše, co se stalo v království. Nato padl u jeho nohou i s dvořany a rozplakal se. Ráma pandita necítil zármutek ani nenaříkal; v jeho mysli nebyla žádná emoce. Když Bharata nabyl klidu, tak se posadil. K večeru se vrátili bratr a sestra s divoce rostoucím ovocem. Ráma pandita si pomyslel: "Ti dva jsou mladí a postrádají moji moudrost. Dozvědí-li se zčistajasna, že je náš otec mrtvý, neunesou tak velkou bolest a kdo ví, jejich srdce mohou puknout. Přesvědčím je, aby šli do vody a najdu způsob jak odhalit pravdu." Pak jim ukázal směrem, kde byla voda a řekl: "Byli jste dlouho pryč. Toto necht' je vaše odčinění - jděte do té vody a stůjte v ní." Poté opakoval půl verše:

"Necht' Lakkhana a Sítá do té tůně sestoupí."

Stačilo slovo, vstoupili do vody a stáli tam. Tehdy jim sdělil novinu opakováním druhé poloviny verše:

"Bharata říká, život krále Dašaratha je u konce."

Jakmile zaslechli zprávu o smrti svého otce, omdleli. On ji zopakoval, oni opět omdleli, a když omdleli i potřetí, dvořané je zvedli, vynesli z vody a položili na suchou zem. Když se jim dostalo útěchy, seděli a společně naříkali. Princ Bharata si pomyslel: "Můj bratr, princ Lakkhana, a má sestra Sítá nedokáží potlačit svůj zármutek nad smrtí našeho otce, ale Ráma pandita nenaříká. Z jakého asi důvodu? Zeptám se." Potom opakoval druhý verš a otázal se:

"Jakou mocí Rámo netruchlíš, když zármutku je čas?  
Žal nepřemáhá tě, ač mrtev tvůj pán jest!"

Nato Ráma pandita vysvětlil důvod, proč necítí žal, slovy:

"Když si člověk nic neudrží, byť hlasitě naříká,  
proč měla by se trápit tím inteligence moudrá?"

Jak mladý léty, stařec, hlupák, mudrc jakbysmet,  
smrt bohatého, chudého jistá je: každý z nich zemřet'.

Jistě jako strach z pádu zvítězí nad zralým plodem,  
tak jistě strach smrti přikvačí ke smrtelníkům všem.

Kdož v ranním světle vidění, večer jsou často pryč,  
a mnozí zvečera pak vidění, jsou do rána zas pryč.

Pokud zaslepenému hlupáku požehnání vyplynulo by  
pouhým trápením se slzami, moudří stejně činili by.

Sebetrýzní tou on sám jen hubne a bledne,  
však mrtvým život nevrátí, slza k ničemu tu je.

Jako dům v plamenech může vodou uhašen býti,  
tak silní, moudří, chytří, a též písem znalí,  
rozptýlí žal jak bavlnu, když větry divé kvílí.

Jeden smrtelník mrtev jest - další sek do pokrevních pout:  
blaženost tvora závisí na množství přízně pout.

Kdo silný je a znalý posvátných písem,

proto bystře zkoumá tento i příští svět,  
znaje jejich povahu, pak ni žalem  
sebevětším v myslí srdci zmítán jest.

Příbuzným tedy dary dám, je chránit budu i živit,  
všechny pozůstalé jakbysmet: toť čin moudrého jest.

V těchto verších vysvětlil pomíjivost věcí.

Když shromáždění slyšeli tuto promluvu Rámy pandita objasňující nauku o pomíjivosti [Pali: anitjatá], zbavili se veškerého žalu. Princ Bharata se pak poklonil Rámovi panditovi a požádal ho, aby přijal království nad městem Váránasí.

"Bratře," řekl Ráma, "vezmi Lakkhanu a Sítu a vládněte království společně."

"Ne, můj pane, to ty ho přijmi."

"Bratře, můj otec mi přikázal přijmout království na konci dvanáctého roku. Půjdu-li nyní, nesplním jeho příkaz. Po dalších třech letech přijdu."

"Kdo bude po celou tu dobu vládnout?"

"Ty."

"Já ne."

"Pak dokud nepřijdu, budou vládnout tyto sandály," řekl Ráma, vyzul své slaměné sandály a dal je svému bratrovi. Všichni tři tedy vzali sandály a rozloučivše se s mudrcem, odešli do Váránasí s velkým zástupem následovníků.

Po tři roky vládly sandály království. Když dvořané soudili nějaký případ, pokládali tyto slaměné sandály na královský trůn. Pokud byl rozsudek nesprávný, sandály do sebe narážely (1) a případ byl znovu prozkoumán. V případě správného rozsudku sandály ležely v klidu.

[Sandály jsou opakovaně zmíněny v ŠB 9.10.35,37,42.]

Po uplynutí tří let mudrc opustil les, přišel do Váránasí, kde vstoupil do parku. Jakmile se princové doslechli o jeho příchodu, vydali se do parku s početným doprovodem. Prohlásili Sítu za hlavní královnu a oba obřadně pokropili [Sans.: abhišéka]. Po obřadu Vznešený stojící na velkolepém kočáře a obklopen velkou armádou vstoupil do města, obřadně je objel směrem doprava [Sans.: parikrama], vystoupil na velkou terasu svého skvostného paláce zvaného Sučandaka a vládl v něm šestnáct tisíc let. Poté se odebral rozšířit nebeské zástupy.

Tento verš Dokonalé moudrosti vysvětluje závěr:

Let šedesát krát sto a deset tisíc, vše řečeno je,  
mocný Ráma vládl s trojím znakem štěstí na krku svém.(2)

Mistr ukončil tuto promluvu, vyhlásil Pravdy a odhalil zrození:

(nyní, na závěr Pravd, majitel pozemků získal plod První cesty:) "Tehdy byl [Buddhův otec] král Šuddhódana králem Dašarathou, [Buddhova matka] Mahámájá matkou, Ráhuova matka [tj. Buddhova manželka Jašodhará] Sítou, [Buddhův přední žák] Ánanda Bharatem a já samotný jsem byl Rámou panditem.

(1) Tato příhoda doplňuje Rámájanu 1.1.37-38, 1.3.17. Nenachází se ani v Tulsídásově hindské verzi Rámačarítamanasa.

(2) kambu-gríva: tři záhyby na krku podobné těm na lastuře značí štěstí; jde o jeden ze 32 znaků mahápuruši, vznešené osobnosti